

K O M U N I K A C J E
Z B A D A Ń C B O S T

Warszawa, luty 2014

NR 20/2014

**STOSUNEK POLAKÓW
DO INNYCH NARODÓW**

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 11 stycznia 2013 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Żurawia 4a, 00-503 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

- ▶ Ranking najbardziej lubianych narodów po raz kolejny otwierają Czesi, do których pozytywny stosunek ma co drugi Polak (50% deklaracji sympatii), tuż za nimi sytuują się Włosi (48%), Słowacy (47%), Hiszpanie (46%), Irlandczycy (46%). Najmniej lubiani są Romowie (55% deklaracji niechęci) i Rumuni (45%).

- ▶ W ostatnim roku stosunek Polaków do narodów uwzględnionych w badaniu niewiele się zmienił, niemniej jednak w odniesieniu do większości z nich odnotowujemy nieznaczne pogorszenie nastawienia. Relatywnie największe zmiany *in minus* dotyczą stosunku do Anglików (spadek odsetka respondentów deklarujących sympatię – z 47% do 43%, jednocześnie wzrost odsetka tych, którzy wyrażają niechęć – z 15% do 20%) oraz Rosjan (spadek odsetka badanych deklarujących sympatię – z 31% do 25%, zarazem wzrost odsetka tych, którzy wyrażają niechęć – z 39% do 42%).

Już od dwudziestu jeden lat badamy stosunek Polaków do innych narodów starając się określić, które z nich są na ogół lubiane, a do których przeważa niechęć. W tym roku¹ pytaliśmy o nastawienie do trzydziestu czterech narodów i grup etnicznych, po raz pierwszy do Brazylijczyków oraz Estończyków.

Respondenci oceniali na siedmiopunktowej skali², w jakim stopniu darzą dany naród sympatią bądź też są mu niechętni. Uzyskane wyniki przedstawiamy w formie zagregowanej do trzech kategorii: sympatii (punkty na skali od +3 do +1), obojętności (0) i niechęci (od -1 do -3). W ten sposób prezentujemy zasięg sympatii i antypatii do poszczególnych narodów. Dla pełniejszej informacji posługujemy się wartościami średnich, które dodatkowo pokazują natężenie sympatii bądź niechęci. Przy obliczaniu średnich uwzględniliśmy odpowiedzi tylko tych respondentów, którzy mają określony stosunek do danego narodu, pominęliśmy zaś odpowiedzi osób niemających zdania na ten temat.

---

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (284) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 9–15 stycznia 2014 roku na liczącej 1067 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

² Stosunek do poszczególnych narodów respondenci oceniali na skali od 1 do 7. Opracowując wyniki skalę tę zastąpiliśmy skalą od -3 (niechęć) do +3 (sympatia) w celu ułatwienia czytelnikom interpretacji wartości średnich. Środkiem nowej skali jest 0, oznaczające obojętność, średnie powyżej 0 wskazują zatem na sympatię, a poniżej 0 – na niechęć.

Tabela 1

Narody (uszeregowane według malejącego zasięgu sympatii)	Jak by Pan(i) określił(a) swój stosunek do innych narodów?				Średnie*
	Sympatia	Obojętność	Niechęć	Trudno powiedzieć	
	w procentach				
Czesi	50	27	17	6	0,72
Włosi	48	30	15	7	0,73
Słowacy	47	31	15	7	0,69
Hiszpanie	46	30	14	10	0,73
Irlandczycy	46	29	15	10	0,70
Francuzi	44	31	18	7	0,54
Norwegowie	43	32	14	11	0,67
Węgrzy	43	31	17	9	0,61
Anglicy	43	30	20	7	0,49
Szwajcarzy	42	30	17	11	0,57
Szwedzi	41	31	17	11	0,55
Amerykanie	41	31	21	7	0,45
Holendrzy	40	33	17	10	0,55
Austriacy	39	32	19	10	0,46
Niemcy	39	27	30	4	0,21
Chorwaci	38	30	20	12	0,45
Brazylijczycy	37	30	17	16	0,53
Belgowie	37	33	18	12	0,49
Grecy	37	30	23	10	0,35
Japończycy	37	28	23	12	0,32
Litwini	34	31	27	8	0,18
Ukraińcy	34	27	33	6	0,03
Gruzini	31	31	25	13	0,17
Bułgarzy	31	30	28	11	0,11
Estończycy	30	31	22	17	0,24
Białorusini	29	30	31	10	-0,03
Żydzi	29	28	33	10	-0,11
Egipcjanie	25	31	27	17	0,05
Chińczycy	25	29	36	10	-0,18
Rosjanie	25	28	42	5	-0,35
Wietnamczycy	24	29	35	12	-0,20
Turcy	24	26	38	12	-0,29
Rumuni	21	26	45	8	-0,52
Romowie (Cyganie)	20	20	55	5	-0,85

* Średnie mierzone na skali od +3 do -3

Tabela 2. Zmiany **sympatii** do poszczególnych narodów

Narody	Wskazania respondentów według terminów badań																			
	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08	'10	'11	'12	'13	'14
	w procentach																			
Amerykane	62	58	63	59	64	61	54	50	58	56	45	46	49	44	47	45	43	51	43	41
Anglicy	47	41	51	51	55	50	45	44	51	49	46	50	50	53	'	50	44	54	47	43
Austriacy	41	37	48	49	47	43	40	37	40	36	31	30	36	36	43	43	39	48	40	39
Belgowie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	33	39	40	42	43	40	47	38	37
Białorusini	19	17	18	21	22	19	18	26	26	22	21	18	23	27	34	34	31	33	30	29
Brazylijczycy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	37
Bułgarzy	19	16	23	23	23	20	20	25	26	24	22	19	24	29	35	37	33	38	32	31
Chińczycy	-	-	-	-	-	21	19	22	26	22	20	16	18	22	31	29	31	32	27	25
Chorwaci	-	-	-	-	-	-	-	25	29	28	-	-	-	-	-	40	36	44	37	38
Czesi	38	30	43	44	45	41	44	47	50	50	49	46	52	53	53	53	51	58	51	50
Egipcjanie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	31	28	25
Estończycy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	30
Francuzi	61	51	67	62	60	58	53	55	51	48	45	43	48	52	49	51	45	53	41	44
Grecy	-	-	-	-	-	-	-	43	44	45	44	41	47	49	46	47	43	40	35	37
Gruzini	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27	35	32	34	37	31	31
Hiszpanie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	47	47	53	49	52	51	47	53	45	46
Holendrzy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	42	42	48	48	46	46	45	49	42	40
Irlandczycy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	39	43	49	54	47	46	40	47	44	46
Japończycy	-	-	43	48	43	35	33	33	39	36	32	31	30	34	42	42	40	47	39	37
Litwini	24	22	35	36	36	29	30	36	38	36	38	32	36	38	41	42	36	40	32	34
Niemcy	23	26	35	43	38	32	31	32	38	36	33	34	33	30	38	39	38	43	38	39
Norwegowie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	46	46	42	52	43	43
Romowie (Cyganie)	-	6	10	12	10	10	13	17	15	16	15	13	14	14	21	23	22	24	20	20
Rosjanie	17	16	17	21	20	19	17	23	24	22	18	16	22	24	30	34	32	34	31	25
Rumuni	9	8	11	12	11	10	13	15	15	15	14	12	16	16	25	26	24	26	21	21
Słowacy	33	32	44	38	39	36	34	42	42	43	41	36	44	48	51	51	49	57	48	47
Szwajcarzy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	52	44	42
Szwedzi	44	40	53	52	49	43	41	44	46	48	42	39	43	44	45	44	41	51	42	41
Turcy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	14	17	18	28	28	29	28	24	24
Ukraińcy	12	9	14	16	15	13	16	19	22	19	29	23	24	25	34	34	32	32	31	34
Węgrzy	47	41	56	48	47	44	44	47	48	45	43	39	45	45	48	49	46	52	42	43
Wietnamczycy	-	-	-	-	-	20	21	23	24	19	17	15	18	18	28	29	30	29	25	24
Włosi	63	54	66	62	63	55	53	54	54	53	50	52	52	51	54	52	47	55	46	48
Żydzi	15	17	25	26	28	19	19	19	23	21	18	20	20	23	34	31	31	33	28	29

Tabela 3. Zmiany **niechęci** do poszczególnych narodów

Narody	Wskazania respondentów według terminów badań																			
	'93	'94	'95	'96	'97	'98	'99	'01	'02	'03	'04	'05	'06	'07	'08	'10	'11	'12	'13	'14
	w procentach																			
Amerykanie	9	13	10	9	6	10	12	14	12	17	20	24	16	21	18	16	19	16	21	21
Anglicy	16	20	17	13	12	16	15	18	15	19	17	19	15	14	15	12	16	15	15	20
Austriacy	19	20	20	12	14	17	18	21	19	25	21	32	23	24	18	12	14	13	16	19
Belgowie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	25	19	16	13	11	12	14	15	18
Białorusini	47	49	53	50	46	48	50	40	36	44	37	51	39	34	26	23	26	26	31	31
Brazylijczycy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	17
Bułgarzy	41	43	42	39	39	41	40	36	30	35	32	42	34	28	20	18	20	20	25	28
Chińczycy	-	-	-	-	-	36	37	35	32	39	37	47	43	38	30	27	26	31	32	36
Chorwaci	-	-	-	-	-	-	-	32	26	30	-	-	-	-	-	14	15	18	19	20
Czesi	28	32	25	22	19	22	18	15	15	18	14	22	14	15	12	9	12	11	13	17
Egipcjanie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	24	26	27
Estończycy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	22
Francuzi	9	13	8	6	8	11	11	9	12	19	19	25	16	14	15	10	14	13	17	18
Grecy	-	-	-	-	-	-	-	13	14	15	12	21	17	12	14	11	14	21	25	23
Gruzini	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	28	25	22	18	21	22	25
Hiszpanie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	18	12	13	10	8	9	10	15	14
Holendrzy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	13	20	13	12	12	10	11	10	15	17
Irlandczycy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	15	21	15	11	13	12	13	14	14	15
Japończycy	-	-	21	16	18	23	24	22	21	25	22	33	30	24	19	15	17	18	20	23
Litwini	43	43	33	31	30	34	29	24	24	26	21	31	24	22	17	15	19	23	25	27
Niemcy	53	45	38	31	30	39	39	36	31	38	34	38	33	39	32	28	27	24	28	30
Norwegowie	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	12	9	11	10	14	14
Romowie (Cyganie)	-	75	73	70	71	69	64	56	60	61	56	65	58	59	51	47	49	50	52	55
Rosjanie	56	59	59	57	53	55	57	47	43	49	53	61	47	46	41	31	34	33	39	42
Rumuni	66	68	68	70	66	66	63	56	55	58	54	62	52	51	40	35	40	39	41	45
Słowacy	27	27	22	21	22	26	21	15	17	20	16	26	18	15	13	11	11	10	13	15
Szwajcarzy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	11	13	17
Szwedzi	14	17	14	12	12	17	14	14	12	17	13	22	17	15	12	10	14	13	15	17
Turcy	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	53	48	46	37	31	33	37	35	38
Ukraińcy	65	66	63	60	60	59	58	49	48	51	34	50	42	39	31	29	33	32	33	33
Węgrzy	18	21	14	16	16	20	15	15	14	19	13	25	18	16	13	10	12	13	16	17
Wietnamczycy	-	-	-	-	-	34	38	33	35	42	38	49	42	41	31	28	26	31	32	35
Włosi	6	12	8	7	8	11	11	8	10	12	11	15	14	13	12	10	13	11	15	15
Żydzi	51	47	45	41	41	48	49	47	46	47	45	50	45	40	32	27	31	29	34	33

Ranking najbardziej lubianych narodów po raz kolejny otwierają Czesi, do których pozytywny stosunek ma co drugi Polak (50% deklaracji sympatii), tuż za nimi sytuują się Włosi (48%), Słowacy (47%), Hiszpanie (46%), Irlandczycy (46%).

Co najmniej dwie piąte ankietowanych ma pozytywne nastawienie wobec Francuzów (44%), Norwegów (43%), Węgrów (43%), Anglików (43%), Szwajcarów (42%), Szwedów (41%), Amerykanów (41%), Holendrów (40%). W tej grupie narodów najwięcej kontrowersji budzą Amerykanie i Anglicy, do których niechęć deklaruje stosunkowo najwięcej respondentów (odpowiednio: 21% i 20%).

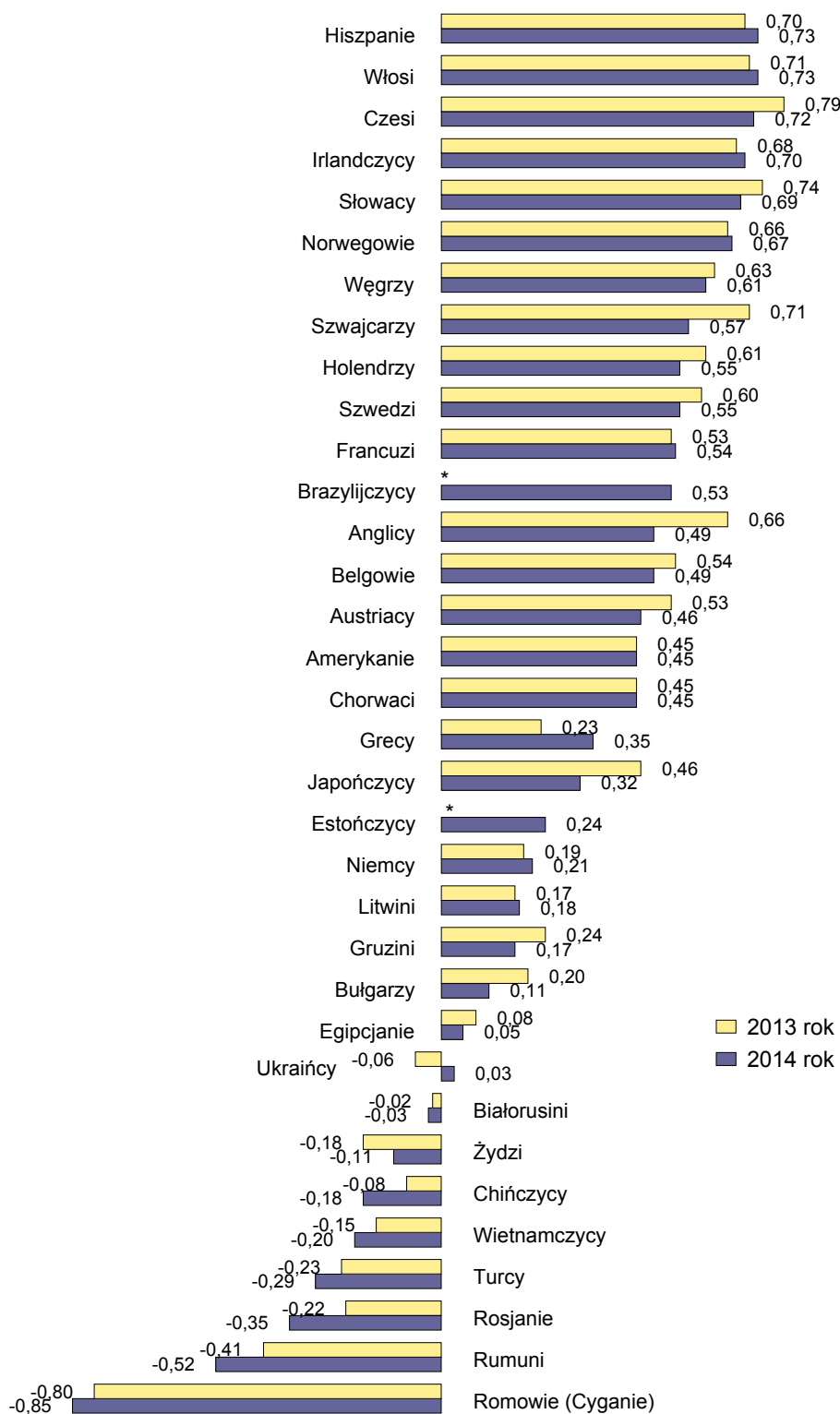
Prawie dwie piąte badanych ma przyjazny stosunek do Austriaków (39%), Niemców (39%), Chorwatów (38%), Brazylijczyków (37%), Belgów (37%), Greków (37%) oraz Japończyków (37%). Należy zaznaczyć, że w stosunku do wymienionych dotychczas nacji, z wyjątkiem Niemców, sympatia wyrażana jest znacznie częściej niż niechęć. W przypadku Niemców uczucia pozytywne również przeważają nad negatywnymi, ale przewaga ta jest stosunkowo niewielka – 39% badanych deklaruje sympatię, a 30% niechęć.

Około jednej trzeciej respondentów (od 30% do 34%) wyraża sympatię do Litwinów, Ukraińców, Gruzinów, Bułgarów, Estończyków. W przypadku tych narodów odnotowujemy na ogół niewielką przewagę uczuć pozytywnych nad negatywnymi.

Wobec pozostałych nacji uwzględnionych w badaniu przeważa niechęć. Przewaga ta jest relatywnie niewielka w przypadku takich narodów, jak: Białorusini, Egipcjanie, Żydzi, natomiast dosyć wyraźna w stosunku do Chińczyków, Rosjan, Wietnamczyków, Turków, Rumunów czy też Romów.

W ostatnim roku stosunek do narodów uwzględnionych w badaniu niewiele się zmienił, niemniej jednak w odniesieniu do większości z nich odnotowujemy nieznaczne pogorszenie. Relatywnie największe zmiany *in minus* dotyczą stosunku do Anglików (spadek odsetka badanych deklarujących sympatię o 4 punkty, zarazem wzrost odsetka wyrażających niechęć o 5 punktów) oraz Rosjan (spadek odsetka osób deklarujących sympatię o 6 punktów, jednocześnie wzrost odsetka wyrażających niechęć o 3 punkty). Poprawę nastawienia odnotowaliśmy jedynie w przypadku kilku nacji, przy czym zmiany były przeważnie minimalne. W stosunkowo największym stopniu poprawiło się nastawienie do Greków (odsetek badanych deklarujących sympatię wzrósł o 2 punkty, zarazem odsetek wyrażających niechęć zmniejszył się o 2 punkty) oraz do Ukraińców i Francuzów (wzrost deklaracji sympatii po 3 punkty).

RYS. 1. STOSUNEK POLAKÓW DO POSZCZEGÓLNYCH NARODÓW. ŚREDNIE NA SKALI OD -3 (MAKSYMALNA NIECHĘĆ) DO +3 (MAKSYMALNA SYMPATIA)

* W 2013 roku brak pomiaru

Na stosunek do innych narodów wpływają różnego rodzaju czynniki, do których niewątpliwie można zaliczyć stereotypy narodowościowe, bieżące wydarzenia społeczno-polityczne, zaszczości historyczne oraz własne doświadczenia. Od lat obserwujemy generalną zależność, że Polacy większą sympatią darzą narody charakteryzujące się wyższym poziomem życia, stanowiące dla nas pozytywną grupę odniesienia, z którą chcemy się utożsamiać i do której aspirujemy. Natomiast dystansują się od narodów cechujących się niższym poziomem rozwoju społeczno-ekonomicznego, będących dla nas negatywną grupą odniesienia, i dlatego mają do nich stosunek negatywny. Patrząc z dłuższej perspektywy można zauważyć jeszcze inną ogólną zależność. Narody darzone niegdyś stosunkowo małą sympatią, np. Romowie, Rumuni, Ukraińcy, Bułgarzy, Białorusini, są obecnie bardziej lubiane niż dwie dekady temu, natomiast straciły na popularności niektóre narody darzone kiedyś bardzo dużą sympatią, np. Amerykanie, Francuzi.

W celu zbadania powiązań między postawami wobec różnych narodów przeprowadziliśmy analizę czynnikową³ na skali sympatii – antypatii. W toku analiz wyodrębnione zostały dwa czynniki skupiające narody, wobec których badani przejawiają podobne uczucia.

Czynnik I skupia narody darzone przez Polaków największą sympatią, ich kraje na ogół charakteryzują się wyższym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego niż Polska. Są to niemal wszystkie objęte badaniem narody Unii Europejskiej (z wyjątkiem Bułgarów, Estończyków oraz Rumunów), a także Norwegowie, Szwajcarzy, Amerykanie, Brazylijczycy, Japończycy.

Czynnik II grupuje mniej lubiane przez Polaków narody, których kraje charakteryzują się przeważnie niższym poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego niż Polska. W tej grupie znalazły się narody krajów postkomunistycznych uwzględnione w badaniu (poza Czechami, Słowakami, Węgrami, Chorwatami, Litwinami, którzy znaleźli się w pierwszym czynniku), a także narody bardziej odległe kulturowo.

---

³ Zastosowano rotację oblimin.

Tabela 4

Narodowości	Wyniki analizy czynnikowej („ładunki czynnikowe”)	
	Czynnik I	Czynnik II
Norwegowie	0,96	
Holendrzy	0,93	
Hiszpanie	0,91	
Szwajcarzy	0,89	
Słowacy	0,86	
Włosi	0,86	
Belgowie	0,85	
Irlandczycy	0,83	
Austriacy	0,81	
Czesi	0,81	
Francuzi	0,80	
Szwedzi	0,78	
Anglicy	0,76	
Amerykanie	0,68	
Węgrzy	0,68	
Brazylijczycy	0,66	
Chorwaci	0,63	
Grecy	0,54	
Niemcy	0,49	
Japończycy	0,48	(0,39)
Litwini	0,46	(0,41)
Romowie (Cyganie)		0,98
Rumuni		0,96
Wietnamczycy		0,85
Turcy		0,82
Rosjanie		0,81
Chińczycy		0,72
Żydzi		0,70
Egipcjanie		0,67
Gruzini		0,66
Białorusini		0,65
Estończycy	(0,36)	0,55
Bułgarzy	(0,40)	0,53
Ukraińcy	(0,35)	0,52
Procent wyjaśnianej wariancji	65	5

Na koniec warto się zastanowić, jakie uwarunkowania społeczno-demograficzne sprzyjają wyrażaniu sympatii, pozytywnemu nastawieniu wobec innych nacji, a jakie wiążą się z dystansowaniem się wobec nich, wyrażaniem do nich niechęci.

W celu porównania stosunku poszczególnych grup społeczno-demograficznych do innych narodów stworzone zostały dwa wskaźniki – sympatii oraz niechęci. Wskaźnik sympatii dla danej grupy społeczno-demograficznej to średnia liczba lubianych przez nią narodów, a wskaźnik niechęci to odpowiednio średnia liczba nacji, wobec których dana grupa zadeklarowała niechęć. Wartość wskaźnika sympatii dla ogółu badanych wynosi 12,2, a wartość wskaźnika niechęci 8,4, co oznacza, że statystyczny Polak deklaruje sympatię do mniej więcej 12 narodów spośród 34 objętych badaniem, niechęć zaś do 8. Należy przy tym zaznaczyć, że poza sympatią i niechęcią badani mogli wyrażać obojętny stosunek (środek skali) do poszczególnych narodów bądź też nie mieć wobec nich sprecyzowanego nastawienia (odpowiedzi „trudno powiedzieć”).

Z analizy różnicowań społeczno-demograficznych wynika, że nastawienie do innych narodów zależne jest w znacznej mierze od poziomu wykształcenia. Sympatię do innych nacji stosunkowo najczęściej deklaruowali badani z wyższym wykształceniem (w tej grupie średnia liczba lubianych narodów wynosi 15,5), najrzadziej natomiast ankietowani z wykształceniem podstawowym (przeciętnie do 9,1 narodów). Jeśli zaś chodzi o poziom deklarowanej niechęci, to wykształcenie nie odgrywa tak znaczącej roli. Można jednak zauważyć, że badani z wykształceniem wyższym oraz z podstawowym wyrażali niechęć do innych narodów trochę rzadziej (średnie liczby nielubianych narodów to odpowiednio: 7,8 i 7,5) niż respondenci z wykształceniem średnim (średnia liczba nielubianych narodów 9,0) czy też zasadniczym zawodowym (średnia liczba nielubianych narodów 8,8). Z faktu, że badani najgorzej wykształceni stosunkowo rzadko wyrażają zarówno niechęć, jak i sympatię do innych narodów, wynika, że często deklarują oni obojętność bądź nie mają sprecyzowanego do nich stosunku.

Kolejnym czynnikiem różnicującym postawy wobec innych narodów jest sytuacja materialna. Mało przyjazny stosunek do innych nacji mają badani o stosunkowo niskich miesięcznych dochodach *per capita* (do 750 zł) – ponadprzeciętnie często deklarują niechęć do innych narodów i zarazem rzadziej niż pozostali wyrażają do nich sympatię (zob. tabele aneksowe).

Pewne znaczenie w tym kontekście odgrywa również wiek badanych. Stosunkowo najczęściej sympatię do innych nacji deklarują osoby w wieku od 25 do 34 lat (w tej grupie średnia liczba lubianych narodów to 14,5), a w drugiej kolejności – ankietowani w wieku

35–44 lata (w tej grupie średnia liczba lubianych narodów to 13,3), najrzadziej zaś najstarsi respondenci, mający 65 lat i więcej (średnia liczba lubianych narodów to 9,6). Najstarsi badani również relatywnie najrzadziej wyrażają niechęć do innych narodów (średnia liczba nielubianych narodów wynosi w tej grupie 6,3), co oznacza, że stosunkowo często deklarują obojętny stosunek do innych nacji bądź też nie mają wobec nich sprecyzowanego nastawienia. Spośród grup wyróżnionych ze względu na wiek najczęściej niechęć do innych narodów deklarują najmłodszy ankietowani (wśród mających od 18 do 24 lat średnia liczba nielubianych narodów wynosi 10,5, czyli mniej więcej do co trzeciego narodu uwzględnionego w badaniu deklarują oni niechęć).

Warto również wspomnieć o miejscu zamieszkania jako czynniku różnicującym nastawienie wobec innych nacji. Zwraca uwagę fakt, że ponadprzeciętnie często niechęć do innych narodów deklarują mieszkańcy wsi (w tej grupie średnia liczba nielubianych narodów wynosi 9,2), z kolei sympatię ponadprzeciętnie często wyrażają mieszkańcy miast liczących od 20 tys. do 100 tys. ludności (wśród nich średnia liczba lubianych narodów wynosi 14,1).

Nastawienie wobec innych nacji w pewnym stopniu różnicuje także udział w praktykach religijnych, przy czym w większym stopniu wpływa on na częstość deklarowanej sympatii niż niechęci. Najrzadziej sympatię do innych narodów wyrażają badani uczestniczący w praktykach religijnych kilka razy w tygodniu (średnia liczba lubianych narodów to 10,6), najczęściej zaś ankietowani niepraktykujący religijnie (średnia liczba lubianych narodów to 13,9).

Opracowała

Małgorzata OMYŁA-RUDZKA